

Cuprins

<i>Nota traductoarei</i>	5
<i>Prefață (Patrick Leigh Fermor)</i>	7
Introducere	17

Popasuri ale tinereții mele

I. Copilărie moldoveană	21
II. Elev de colegiu la Paris în vremea echipajelor	38
III. În vacanța mare ca elev de colegiu	51
IV. Jersey. Borda. <i>Iphigénie</i>	62
V. Portretul unui camarad (Întruchiparea lui Buddha)	91
VI. Marina română. Marea Neagră. <i>Povestiri mlăștinoase</i>	100
VII. Gurile Dunării.....	109
VIII. Munchenul și Parisul regăsite. Dragoste și filosofie.....	120
IX. Moldova și Scythia Minor	132
X. București. Persia. Caucaz.....	147
XI. București. Posada. Londra. De la Londra la Galați pe Rin și Dunăre. Bruxelles. Descoperirea lui Hieronymus Bosch și a lui Pieter Bruegel cel Bătrân. Berlinul în vremea Kaiserului	176
XII. Culoarea lumii	207
XIII. Londra. Primul război mondial.....	253

Fericit ca Ulise...

I. Războiul în România. Intermezzo pe un cuirasat rusesc. Marea Neagră și Dunărea	285
II. Roma și Madrid. Interludiu american. Convertirea mea la stilul baroc. Fantoma de la Dumbrăveni	341

III. Parisul regăsit a doua oară. Croazieră pe două oceane. Interludiu bucureștean. Întoarcere la Londra.....	385
IV. Al doilea război mondial la Londra. Blitz și superblitz: Paris și Fargue regăsiți. Avataruri de profesor în Statele Unite. Ondulația erotică a dr. Fuchs. Statele Unite de odinioară și de azi. Reîntoarcerea în Europa.....	423

Matila GHYKA

Curcubeie

Prefață de Patrick Leigh Fermor

Traducere de Georgeta Filitti

POLIROM
2014

XII

Culoarea lumii

M-am instalat deci la Londra, de data asta cu adevărat. După o primă ședere de două luni, când fusesem însărcinat ca marinar să duc în România cele patru vedete torpiloare, mă întorsesem pentru două săptămâni în anul meu de Bruxelles, acum ca secretar clasa a III-a, tot onorar (n-aveam încă loc în buget), prin urmare, aveam șansa să rămân cât timp aș fi vrut, postul fiind puțin râvnit.

Antoine Bibescu, primul secretar al Legației României la Londra, și cu mine eram singurii diplomați români, afară de Mihai Boerescu (colegul de la Berlin), care vorbeam englezește în acea vreme când România socotea de altfel, în modestia ei de mică putere, că singurele legații însemnate pentru ea erau cele de la Paris și Berlin. Deseori, celelalte posturi erau acordate de șefii celor două partide, care veneau alternativ la putere, ca recompensă politică pentru clienții ce făcuseră servicii electorale partidului. Uneori, era un fel lesnicios să scapi de un partizan ce încurca locul prea mult. La vremea când am fost numit, ministru al României la Londra era un bătrân gentilom moldovean, numit odinioară de conservatori, fiindcă era cumnat cu șeful partidului. L-au uitat zece ani în acel post. În cei zece ani nu învățase un cuvânt englezesc, avea instinctiv o mentalitate total reacționară și o cultură de începător. Incapabil să citească o gazetă englezească, își culegea informațiile politice în *Le Temps* ori din conversațiile cu colegii de la Saint James Club, în momentul partidei zilnice de bridge. În acele vremuri fericite, când nu se întâmpla nimic, în tradiția șefilor de misiune era să trimită o dată pe lună la minister ceea ce se numea „raportul politic”, expunere a politicii interne și externe a țării pe lângă care erau

acreditați. Șeful nostru își luase obiceiul ca, în loc să redacteze el însuși aceste rapoarte, să-l însărcineze pe unul din cei doi secretari, adică pe Antoine Bibescu sau pe mine, să facă pe rând raportul, pe care-l semna pe încredere, după ce îl parcurgea vag din ochi. Or, în ceea ce privește politica internă, Anglia traversa atunci o gravă criză constituțională, accentuată de bugetul revoluționar al lui Lloyd George și de consecințele acestuia, reducerea prerogativelor Camerei Lorzilor propusă de guvern. Bibescu, foarte liberal în idei, era cu totul de acord cu politica domnilor Asquith și Lloyd George, în vreme ce eu împărtășeam ostilitatea opoziției conservatoare la reforme atât de bruște. Mai mult, mi se părea imoral, oricâtă simpatie aș fi avut pentru naționalismul irlandez, ca o slabă minoritate ca cea a micului grup irlandez din Camera Comunelor să fie arbitrul politicii interne engleze numai datorită faptului că reprezentanții a două partide istorice în Camera Comunelor erau aproape la paritate; printr-un simplu joc de basculă, grupul irlandez era stăpân pe situație, cu *Home Rule* drept preț al poziției sale.

Una dintre urmările acestor împrejurări a fost că rapoartele politice ale legăției noastre din Londra, redactate când de Bibescu, în manieră liberală, când de mine, într-una conservatoare, trebuie să fi uimit Ministerul și pe regele Carol I prin tendința lor eclectică și alternativă de a ilustra generos două puncte de vedere cu totul opuse asupra luptei dramatice dintre Lloyd George și Camera Lorzilor.

Antoine Bibescu și fratele lui, Emmanuel, locuiau într-o casă în Chelsea, pe malul Tamisei. De la ferestrele lor aveai o priveliște minunată spre fluviu și podul Battersea, care i-ar fi plăcut și lui Whistler. Această casă de pe Grosvenor Road, legată pentru mine de multe amintiri, era aranjată și mobilată cu un gust desăvârșit în culori neutre, cenușiu și bej, cu covoare caucaziene și împletituri japoneze în aceeași notă, cu obiecte vechi de mare preț în nișele din pereți: alabastre egiptene, sticlărie și ceramică persană ori chinezească. Această armonie de tonuri și de forme de un gust perfect însemna o destindere prețioasă pentru minte și pentru nervi. Cei doi frați erau frumoși și foarte seducători, Antoine, cu curiozitatea lui veșnică, nescăpându-i nici o noutate, nici o descoperire, indiferent din ce domeniu, Emmanuel, cu specializarea lui mai adâncă în anumite domenii, ca arhitectura

în general, arta romană și cea gotică în special. Se cunoaște influența capitală pe care a avut-o în această privință asupra lui Marcel Proust, pe care l-a inițiat în farmecul catedralelor franceze.

Lumea, cea căreia îi corespunde adjectivul *monden*, conta încă mult în vremea aceea pentru un tânăr diplomat. Antoine, care cunoștea profund tot ce avea însemnătate în societatea și *intelighenția* Londrei, a avut amabilitatea să mă prezinte multor prieteni ai lui din cele două grupuri care se întâlneau la el. Tinerele femei și fete de lume aveau de altfel idei foarte înaintate asupra artei și literaturii și influența franceză domnea acolo grație unor critici ca Edmund Gosse și Desmond MacCarthy, acesta din urmă mare prieten cu Bibescu.

La un bal costumat celebru dat de lord Winterton, alt prieten al lui Antoine, am văzut-o pentru prima oară, între alte frumuseți, pe lady Diana Manners (mai târziu Duff Cooper), îmbrăcată într-un costum de infanță de Velasquez roșu ca focul, în splendoarea feerică a celor 18 ani ai ei. Mă distra să compar serbările de la Curtea Angliei cu cele de la Curtea din Berlin, pe care o părăsisem; uniformele regimentelor scoțiene, Garda neagră sau *Gordon Highlanders*, ale cavaleriei din Indii (lăncierii din Bengal sau *Skinner's Horse*) le eclipsau pentru mine pe cele ale cuirasiștilor din Silezia ori ale Gărzilor de corp ale Kaiserului. Ca spectacol, am urmărit încoronarea lui George al V-lea, apoi cursele de la Ascot, unde toate femeile și fetele drăguțe ale Regatului Unit se adunau în tribuna regală. N-am lipsit să mă duc la uriașul bălci de la Derby-ul din Epsom, unde o dată pe an reînvia în toată strălucirea ei zgomotoasă și colorată Anglia rabelaisiană din gravurile lui Rowlandson.

Încă o amintire de la încoronare: balul dat de frumoasa ducesă de Sutherland, mama ducelui actual, în palatul de la Stafford House. Kronprinz-ul Germaniei, principele moștenitor Ferdinand al României și frumoasa principesă Maria, arhiducele Franz Ferdinand și alte altețe venite din toate monarhiile Europei, laolaltă cu rajahi și prințese musulmane. Bărbații erau în ținută, pantalon scurt negru, ciorapi de mătase. La un moment dat, am văzut un om cam de 60 de ani, cu un chip frumos și frământat de țăran sau de meșteșugar. Pe urmă, am văzut că purta la genunchiul stâng funda albastră brodată cu aur a Ordinului

Jartierei. Era bătrânul duce Henry de Norfolk, șeful Partidului Catolic englez.

La balul acesta mi s-a întâmplat ceva foarte măgulitor: am fost luat drept valet al familiei Sutherland de un invitat care urca scara mare. Cum admirasem fizicul frumos și hainele bine croite ale servitorimii palatului, această confuzie m-a făcut să mă simt ridicol de vanitos.

Alte baluri în case istorice care acum sunt hoteluri ori au dispărut: Grosvenor House, unde am dansat sub *Băiatul albastru* al ducelui de Westminster (am reîntâlnit *Băiatul albastru*, mulți ani mai târziu, în California, în magnifica colecție Huntington), Cadogan House, unde au debutat trei fete încântătoare ale lui lady Chelsea, devenită lady Meux...

Asemenea eroului meu din *Pluie d'étoiles*, pot evoca „...aceste sfârșituri de bal din Belgravia și Mayfair, unde în saloanele aproape pustii, sub lambriurile triste în stil Adam rămăneau două sau trei tinere cu ten de floare, cu câțiva dansatori sfidând oboseala, cu ochii fiși; învârtindu-se fără odihnă până în zori, emanând ceva îmbătător, misterios și irezistibil, asemenea acțiunii chimice a acestor radiații ultraviolete care te ard fără căldură aparentă...”. După încoronare, șeful nostru a fost scos la pensie și Antoine Bibescu a devenit însărcinat cu afaceri. Am profitat ca să pun în aplicare un proiect la care mă gândeam de mult: o călătorie completă în jurul lumii, cu oprire în Statele Unite și în Extremul Orient, cei doi poli care mă atrăseseră totdeauna. Cum nu eram plătit, iar munca la legăție era aproape nulă (nu exista o colonie românească la Londra), Antoine a acceptat să mă lase să plec într-un concediu tacit, adică fără să-l anunțe la București. Trebuia doar să-l previn cu două luni de zile înainte de întoarcere, ca să-mi acorde atunci oficial cele două luni de concediu la care aveam dreptul.

La sfârșitul lui iulie m-am imbarcat astfel pe *Kronprinzessin Cecilie*, pachebot al lui Nord Deutscher Lloyd, putând să respir iar prin toți porii briza Atlanticului. Era vremea binecuvântată dinaintea primului război mondial, când puteai călători fără pașaport, când singurul act de identitate cerut pentru un mandat telegrafic era un plic pe numele tău și când mandatele telegrafice internaționale funcționau. Am ajuns într-un New York absolut pe potriva visurilor mele, chiar a celor de copil, cu primii

zgârie-nori (*Fiat Iron Building* sau „Fierul de călcat” era privit încă cu respect) și m-am instalat într-un hotel pentru actori de categoria a treia și fete din cor, pe strada 42. Îmi plăcea totul, mai ales faptul că eram singur, necunoscut, total independent, fără telefoane ori scrisori care să mă lege de un trecut de care mă despărțea un ocean. Era ca și cum aș fi despuiat o personalitate ca să îmbrac una nouă și, ca să completez această impresie, mi-am luat numele unei marionete văzute altădată la München într-o piesă fantastică, unde eroul, metamorfozat în pasăre (doar capul) de un vrăjitor rău, nu-și putea recăpăta înfățișarea decât după ce i-ar fi fost smulse trei pene de pe cap în urma unor aventuri abracadabrante. Personajul se numea Maximilian Eulert și cu acest nume m-am înscris la hotelul meu de cabotini. Încă o dată, era o evaziune completă în afara trecutului și impresia de ușurare, datorată opririi totale a angrenajului acestui trecut, era delicioasă.

După zece zile, la începutul cărora ritmul trepidant de viață al New York-ului îmi dăduse dureri de cap, luasem contact îndeajuns cu orașul uriaș și activitățile sale ca să pun în aplicare un plan conceput de mult timp. Era vremea când sute de mii de emigranți din toate națiunile Europei veneau în fiecare an în Statele Unite, găseau imediat de lucru, se descurcau, schimbau meseria când aveau chef, cu toate șansele de reușită, fie la New York, fie la Chicago, fie în statele din Vest, care însemnau încă îndepărtatul Vest romantic. Ambiția mea era să mă angajez ca simplu lucrător, ca să-mi dau seama dacă puteam, fără nici un fel de protecție și numai prin voința mea, să mă descurc și să reușesc. Zilnic, ziarele publicau sute de oferte de serviciu de toate felurile. După ce am ezitat să mă înfățișez directorului unui laborator de biologie care cerea un asistent „fără nici un fel de experiență” (mi-am închipuit un fel de sinistru dr. Moreau), m-am angajat la o fabrică de automobile, sucursala unei firme din Pittsburg, unde se reparau mai ales mașini avariate. Nici acolo nu se cerea vreo experiență, salariul era cel mai mic posibil, un dolar pe zi, și la început m-au pus să spăl caroseriile alături de negri. După o săptămână, un contramaistru care m-a remarcat m-a pus din întâmplare să demontez magnetourile în atelierul de reparații și mi-a dat câteva noțiuni elementare despre această treabă. Experiența de la Școala de Electricitate mi-a

folosit aici; după încă o săptămână, mi-au triplat salariul și am trecut la reglarea magnetourilor. Munca mă interesa. Contramaistrul, care se numea Paul (și care-mi zicea Max, prescurtare de la numele marionetei cu cap de pasăre), mă favoriza categoric. Era înalt, foarte frumos, german de origine (eu pretindeam, datorită numelui, că sunt bavarez) și semăna în chip izbitor cu un șofer cu numele de Degen, pe care Maruka Cantacuzino îl avusese la București. Era pe vremea serviciului meu la Ministerul de Război, când mă lua adesea, la asfințit, într-o plimbare cu mașina la Șosea. Când socotea că e vremea să ne întoarcem în oraș, striga la șofer cu o voce cristalină și veselă:

„Degen, trebuie să ne întoarcem!”.

De mai multe ori am fost tentat la New York să-i șoptesc contramaistrului meu: „Degen, trebuie să ne întoarcem!”, dar posibilitatea ca acesta să fie Degen însuși îmi părea cu totul exclusă (pe atunci nu știam că Degen e într-adevăr la New York și că prenumele lui era Paul), încât nici nu l-am întrebat măcar de numele lui de familie. Un alt amănunt mă făcea sceptic: contramaistrul Paul avea doi dinți din față cariati și plombați, în așa fel încât partea de sus a danturii lui înfățișa la mijloc un triunghi de aur extrem de vizibil. Nu-mi aminteam ca Degen să fi exhibat o asemenea particularitate. Dar când, peste șase luni, trecând prin București, am întrebat-o pe Maruka Cantacuzino dacă Degen avea vreun semn particular, ea mi-a răspuns: „Un triunghi de aur în maxilarul superior”.

Iar prenumele lui era într-adevăr Paul. Evident, el era la New York și, fără să mă recunoască (prezența mea la uzină ca Maximilian Eulert, lucrător mecanic, era și mai imposibilă decât a lui), îmi arăta o simpatie deosebită și se îngrijea de avansarea mea rapidă. După ce o lună reglasem magnetouri, Paul și ceilalți șefi ai mei (nu-mi dezvăluisem calitatea de inginer electrician) îmi atribuiau un fel de intuiție genială pentru tot ce privea electricitatea. Într-o sâmbătă pe la prânz, când îmi încasam salariul săptămânal, casierul mi-a spus:

„Ai fost promovat la 40 de dolari pe săptămână, la firma-mamă de la Pittsburg. Prezintă-te la Pittsburg luni la ora nouă. Costul călătoriei îți va fi decontat”.

N-aveam nici un chef să mă stabilesc la Pittsburg. New York-ul îmi plăcea prea mult, cu ritmul lui dinamic, care acum, în loc